

KULTURA
ARTEA
ZIENTZIA
EKONOMIA
IKUSKIZUNAK

KULTURA

ANDONI EGAÑA

OPORRAK

Xelebreak gara. Oporrak hartzen ditugu! Lanean etenaldia egiteari deitzen zitzaien oporraldia garai batean. Tuerkak, ate-markoak edo plastikozko esku-narruak egiten dituzten haientzat oso beharrezko iruditzen zait gainera.

Baina egungo gizartean, tuerkak eta ate-markoak egitetik bizi direnak gero eta gutxiago dira. Gehienok bestelako eginkizunak ditugu. Eta bestelako eginkizunak dituen jende horrek ere oporrak hartzeak uzten nau ahoa bete hortz.

Egunkariak xumeagoak azaltzen dira, beti berdintsuak diren festei buruzko berriz puztu-puztu eginda. Oporretan ez da libururik argitaratzen (oporretarako bai). Telebistamaren produkzio-zentrua itxi egin dute hilabetean. Kulturaren hezkuntza eta sorkuntza-arloak jolas eta zabalkuntzak jaten ditu. Lege-biltzarrean jai hartzen dute. Ikastolei buruzko eztabaida gordin hura, hilabetean atzendu egin dugu.

Irailaren hasieran zurrunbiloak harrapatuko gaitu. Bakoi-tzak berea, munduko gauzarik garrantzitsuentzat hartuko du. Ez da pakerik izango. Nik, barkatu, baina ez dut sinesten. Ete-naldia onartzen duen ezer ez da oso-oso garrantzitsua. Alferrik zin egingo didazue baietz.

ITZALEN ITZAL

Uste dut Juan Goytisolak esan zuela: «No me interesa un gran número de lectores, sino un cierto número de relectores».

Idazlearen, eta oro har artistaren gatazkarik latzena muga non jartzeari dagokio. Norentzat idatzi, zenbatsurentzat izkiri-riatu, zer eta nola esan erabaki, jakinik erabiki horren araberrako izango direla, tamalez, salmenten neurria, ospea eta onespena.

Azken boladan, langa inork gora jarri badu, Juan Garzia Garmendia dugu inor hori. Italiako hamaika hiritan barrena—hamaikak ere ezkutuko esanahirik ba ote duen duda dut de Dios!— hamaika kontakizun txirikordatu ditu, zein baino zein trinkoago, jolastiago, lakarrago...

Gauzak erraz eta ulergarri egitearen aldekoa izan da euskalgintzan joera nagusia. Oraindik ere bada, «Basarri»ri dena ulertzen diotela eta euskara bikaina hura dela dioenik. Ulertuko ez dute bada! Kintoek bilera non eta noiz duten baita txineraz ere!

Goiko muga marraztu digu Juanek. Noraino hel gaitzezkeenaren lehen zipristinborrasteak baino apur bat gehiago.

Itzalen itzal, izenak berak dio, ez da hondartzarako liburu-a. Baina bai udazkenerakoa. Natura bete-betean egon ondoren itzaltzen hasten den garaia egokia baita, patxadan hitzak asmatzen hasteko, josterekin saiatzeko, kontakizun bakoi-tzaren jolas gaiztoak zukutzeko.

VILLABONATIK GORAKOA

Hala behar omen zuen, garai batean, bertsolariak.

Bernardo Atxagaren zirikaldi batek ekarri du gure artera zer esanik. Irratiz egin zioten elkarrizketa batean, saioaren amaiera aldera, bertsolaritzaz hitz egin nahi zuela adierazi zuen, ondoren, bertsolaritzaren ingurua gehiegi puztu den ustea agertzeko.

Baina esan zuenak baino esan beharrak harritu ninduen (Aizu! Ez didazu ezer galdetu bertsolaritzaz!).

Badakigu jakin, gure jarduera ez dela goi-mailako literaturarikiko alderagarri. Zer edo zer izango du ordea, hainbesteko jende-pilak bere arreta eskaini dionerako. Eta dituen dohaien artean, bat behintzat, literatur baliabideak erabiliz, xehe-xehe egin eta testuinguru egokian txertatzen asmatu izanean datza. Egungo bertsolaria intertestualitate-jolasak egiten hasia dago, pertsonaia bakoitza bere hizkuntz eta ideologia-erregistroetan kokatu nahian dabil, dela zita, dela argudio, dela arrazoiaren mailakatze-era, literaturatik ikasten ari da, eta literatur figurak ere (onomatopeia, aliterazio, imajin, errepikapen, etab.) gero eta maizago erabili zalea da.

Literaturgileek harrotasun puntu bat behar lukete beraz, haiengandik hartuak zein emaitza ona izan duen ikusita, ez inola ere, errezero edo bekaitz aztarnarik.

Gainera, bertsolariok ez dugu egiten eskatu ahala eta eskatu adina produzitzea beste pekatuik. Ume gogorrek gara; gaur bezala bihar, bihar adinaxe etzi eta etzi baino hobeto etzidamu, egin egiten dugu. Eta denbora izaten dugu «Bertsolamintza» bezalako jardunaldiak antolatu eta burutzeko. Ume txintxoak ere bagara baina; telebista-kamaren aurrean jartzen gara, baldintzarik txarrenetan, makilaiarik gabe, goizaldeko ordu txikietan, geure buruari hainbesteko inportantziarik emateke.

Saltsa guzti horien emaitza da bertsolaritza aparretan ibiltze hau. Idazle eta gainerakoak ez lituzke halere, gehiegi kezkatu behar. Ondo dakit nik ez dela juxtua. Liburu bat idazteak, a reago ona bada, sekulako ahalegina eskatzen du, gero oneritzi murriz eta eskasa jasotzeko.

Baina besteri begira jartzea baino hobe lukete, beren ekimena dela telebistaz, dela irratis, dela nik ahal dakit nola, zer modutan zabaldu arazi aztertzen hasiko balira.

TELEBISTA ETA INTELEKTUALAK

Amatiñok piztu du sua. Egoki derizkiot gainera, Udako Unibertsitateko hitzaldi batean gaia plazaratu nahi horri; tarte-ka-tarteka «Cartas al director» delako sailean honekin edo harekin mokoka aritzea adinakoa bada.

Telebistaz eta intelektualez hitz egin zuen eibartarrak. Bat nator esan zuen hainbat gauzarekin. Intelektualek beti gutxie-tsi izan dute telebista. Pio Baroja, egun biziko balitz, igual izango litzateke, bai, bideo-klip errealizatzailea. Intelektualek, egia da, ez dute telebistan gainerakoek baino irudimen handiagorik erakutsi. Medio bati «Kaxatontoa» deitzea munduko ton-takeria handiena da. Ados nago bai, bota zituen ideiarik gehie-nekin. Zalantzarik ere badut ordea: inori kontuak hartzeko adinako indarrez eta arrazoiz sentitzen al da? Nori zuzendu zitzaion intelektualak aipatzean? Ni ez naiz nor lehenengo gal-derari erantzuteko eta ez naiz saiaturiko erantzuten. Bigarrenari dagokionez ere ez naiz nor, baina ahalegindu egingo naiz.

Intelektualak zirikatu zituen Amatiñok eta norbait izango zuen burutan. Baina ez da intelektualik izan intelektual gisara behintzat erantzun dionik. Elkarteen eroldan ere, ileapain-tzaile, zigilu-biltzaile, iturgin eta horrelakoak azaldu arren ez da Intelektualen Elkarterik azaltzen.

Ondorioa garbia da. Intelektualak bere burua izendatzen du intelektual, baina ez da gizartearen aurrean intelektual agertzen. Hemen bada zerbaiten hutsunea. Amatiñok ere ongi zekien hori. Errazagoa da, jakineko ezer ez den multzo bati erasotzea, marrazkilari, garbitzaile, edo harotzei buruz aritzea baino.

Seguraski, intelektualaren kontzeptuak berak aldatu behar luke gizartearekin. Garai batean honakoak ziren intelektuala-ren ezaugarriak: jakin, egoten jakin eta isilik egoten jakin. Jakinduria, tenplea eta zuhurtasuna ziren beraz premiazko, inor intelektualtzat hartzeko.

Telebista heldu zenetik ordea, jakitea soilik salbatu da. Ego-ten jakiteak ez du ezertarako balio, egiten dakien edo ez dakien edonork hartzen baitio gaina egonean dagoenari. (MacLuhane-k aspaldian esan zuen: telebistan irteten dena bada eta irteten ez dena ez). Eta isilik egoten jakiteak ere apenas baliorik duen,

nahiz eta oro har telebistan agertzen direnek ordu gehiago eman irrifarrak eta algarak entsaiatzen, tajuzko ezer esan ahal izateko beren buruak jazten baino.

Gaur purian dagoen hirutasun santua ez da beraz, jakin —egoten jakin— isilik egoten jakin, jakin (gutxixeago bada ere) —egiten jakin— egina zabaltzen jakin, baizik.

Eta hor intelektualak galdu egiten dira. Intelektuala definizioz baita endogamikoa, lana noizik behin egiten duena, egiten duena nori eta nola saldu oso gutxi pentsatzen duena. Orain artean halatsu zen behintzat; orain egokitzen jakin beharko du.

Mendira joateko ere erak daude. Planak egin, planoak aztertu eta ikasi, jazkera prestatu, orduak kalkulatu, janaria aukeratu, eta munduko zeremonia osoarekin tipi-tapa maldan gora abiatzen da bat. Horrelakoek, beti topatzen dute norbait goitik behera datorrena. Inongo inportantziarik eman gabe, txistua joaz, oinetako ziztrin batzuekin, inor baino goiztiarrago gailurrera heldu eta bueltan datorrena.

Hori da zinezko intelektuala. Beti bueltan datorrena. Eta horrek badaki, Loiolako Inaziok bezala, ez dela etsairik, ez mediorik «jarriko zaionik».

ARTEA

HASIER ETXEBERRIA

TXALUPA KULUNKARIAK

Udarekin batera, negu bezperan usoak bezala, bidaiariak etortzen dira gure paraje hauetara. Bartzelonatik, Madrildik, Milanotik, Parisetik... nonahitik. Parada egokia izaten dute orduan galeristek gure artisten lanak erakusteko, Euskal Artea aideratzeko. Koadrotxo bat hemendik, brontze edo grabatu bat handik... poliki-poliki klink, eta klank, itsulapikoa apur bat berotzeko aukera izaten dute aberastasunaren sinonimo den abuztuan.

Baina begiratzen hasita, arte-mugidak itsas bazterreko herrietan soilik biltzen direla, bistakoa da. Lekeitio, Zarautz,